

მემკვიდრეობა

მაღხაზ მაცაბერიძე •

ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკის შესახებ (1919 წლის აპრილი)**

აბსტრაქტი

ნაშრომში განხილულია ივანე ჯავახიშვილის მოხსენება „თანამედროვე მომენტის“ შესახებ (1919 წ. 27-28 აპრილი), რომელიც აღდგენილია გაზეთ „საქართველოს“ პუბლიკაციის მიხედვით. ივანე ჯავახიშვილს საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მთავარ საფრთხედ მიაჩნდა ქართული პოლიტიკის შესაძლო შეცდომები, რასაც „ქართული პოლიტიკის გულუბრყვილობას“ უწოდებს. ამგვარ შეცდომებს წარსულში განაპირობებდა რელიგიური ფაქტორი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დროს კი ცივილიზაციური და იდეოლოგიური მოსაზრებები. 1919 წლის აპრილში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო მდგომარეობის განხილვასთან ერთად, ივანე ჯავახიშვილმა ჩამოაყალიბა საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ძირითადი პრინციპები: საკუთარ ძალებზე დაყრდნობა, საგარეო პოლიტიკაში „გულუბრყვილო

---

* პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

** კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის საგრანტო პროექტის - „ივანე ჯავახიშვილის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სამეცნიერო მოღვაწეობა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის (1918-1921) პერიოდში“ ფარგლებში. გრანტის კოდი: FR-21-9053.

მიდგომის“ აღმოფხვრა, საქართველოს ისტორიულ-სტრატეგიული საზღვრების დაცვა.

საკვანძო სიტყვები: ივანე ჯავახიშვილი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, საგარეო პოლიტიკა

შესავალი

1919 წლის 27-28 აპრილს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში შეკრებილი პროფესურის და სტუდენტების წინაშე ბ-ნი ივანე ჯავახიშვილი ერთი შეხედვით მისთვის უჩვეულო მოხსენებით წარსდგა. ღვაწლმოსილი ისტორიკოსი თავის საჯარო ლექციაზე "თანამედროვე მომენტს" აანალიზებდა, როგორც პარიზში დაწყებულ საზავო კონფერენციაზე საქართველოს მიერ წარგზავნილი დელეგაციის ერთ-ერთი წევრი.

პარიზის საზავო კონფერენციისათვის მზადებას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ საქართველოში. პირველ მსოფლიო ომში გამარჯვებულ ქვეყნებს მსოფლიოს ახალი წესრიგისათვის უნდა ჩაეყარათ საფუძველი და მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე საქართველოს ბედიც იყო დამოკიდებული. "სულ ახლო მომავალში პარიზში მოწვეული იქნება მსოფლიო სამშვიდობო კონგრესი, რომელზედაც, სხვათა შორის, საბოლოოდ გადაწყდება აღდგენილ, თუ ახლად წარმოშობილ სახელმწიფოთა ბედი. ყველანი გაფაციცებით ემზადებიან საერთაშორისო მაღალ კრებულისათვის, რომ კულტურულ კაცობრიობას თავისი ეროვნული და სახელმწიფოებრივი საჭიროებანი წარუდგინონ", - 1919 წლის დასაწყისში წერდა გაზეთი "საქართველო".¹

პარიზის კონფერენციაზე საქართველოს პოზიციების გასამდიერებლად, საქართველოს იმდროინდელმა ხელისუფლებამ დააჩქარა დამფუძნებელი კრების არჩევნები, რომელიც 1919 წლის 14-16 თებერვალს ჩატარდა. დამფუძნებელი კრების პირველი სხდომა

---

¹"საქართველო", 1919 წ. 7 იანვარი

12 მარტს შედგა. დამფუძნებელი კრების შეკრების თაობაზე საგანგებოდ ეცნობა პარიზში ჩასულ საქართველოს დელეგაციის წევრებს - კარლო ჩხეიძეს და ირაკლი წერეთელს. კარლო ჩხეიძე, რომელიც საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე იყო, დაუსწრებლად აირჩიეს დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარის პოსტზეც.

პარიზში გაგზავნილ საქართველოს დელეგაციას გზაში მნიშვნელოვანი სირთულეების დაძლევა მოუხდა. 1919 წლის 9 იანვარს საქართველოს 12-კაციანი დელეგაცია თბილისიდან ბათუმისკენ გაემგზავრა, საიდანაც პარიზში უნდა ჩასულიყვნენ. დელეგაციის შემადგენლობაში, საქართველოს მთავრობის თხოვნით, ივ. ჯავახიშვილიც შედიოდა. თუმცა მას უმჯობესად მიაჩნდა უნივერსიტეტში დარჩენა. ივ. ჯავახიშვილის უნივერსიტეტისგან დროებით მოწყვეტას უნივერსიტეტის თანამშრომლები და სტუდენტებიც განიცდიდნენ.²

კონფერენციაზე მიმავალი დელეგაცია ბათუმში 11 იანვარს ჩავიდა და ერთკვირიანი ლოდინის შემდეგ, 17 იანვარს სტამბოლისკენ მოახერხა გამგზავრება. იქ დელეგაცია დიდი ხნით გააჩერეს და პარიზისკენ გამგზავრების საშუალება არ მისცეს. ამ ინფორმაციამ საქართველოში უკმაყოფილება და მითქმა-მოთქმა გამოიწვია. არასოციალისტურ პრესაში გაჩნდა ვერსია, რომ მოკავშირეებს დელეგაციის "სოციალისტური" შემადგენლობა არ მოსწონდათ და ამ-

---

² "ჩვენ უნივერსიტეტს ბედი არ სწყალობს. პირველი სემესტრი იყო და ხომ მთლად გააქარწყლა ბოლშევიკების და ოსმალოების შემოსევამ. მთელი სტუდენტობა ჯარში იყო და ვის ეცალა უნივერსიტეტისათვის. ვფიქრობდით მეორე სემესტრში მაინც იქნებოდა წესიერი მეცადინეობა, მაგრამ აქაც არ გაგვიმართლა იმედი. ჯერ ერთი, მეორე სემესტრში ძალიან გვიან დაიწყეს ლექციების კითხვა, მერე უნივერსიტეტის საუკეთესო ხელმძღვანელი პატივცემული პროფესორი ივანე ჯავახიშვილი უცხოეთში გაემგზავრა ჩვენს დელეგაციასთან ერთად..." ("სახალხო საქმე", 1919 წლის 14 მარტი).

იტომ შეაფერხეს სტამბოლიდან მისი გამგზავრება.³ ცხადია, დელეგაციის შეფერხების ამგვარი ინტერპრეტაცია სოციალისტური მიმართულების გაზეთების აღშფოთებას იწვევდა.⁴

საბოლოოდ, საქართველოს დელეგაციის მხოლოდ ორ წევრს - კარლო ჩხეიძეს და ირაკლი წერეთელს მიეცა პარიზში ჩასვლის უფლება. სტამბოლში დარჩენილი დელეგაციის დანარჩენი წევრების დიდი ნაწილი კი, მათ შორის ივ. ჯავახიშვილი უკან გამობრუნდნენ და 2 აპრილს თბილისში ჩამოვიდნენ. "პროფ. ი. ჯავახიშვილი დაბრუნდა სტამბოლიდან და შეუდგება ამ მოკლე ხანში ლექციების კითხვას", - წერდა ამასთან დაკავშირებით "სახალხო საქმე".⁵

ივ. ჯავახიშვილმა ჯერ ბათუმში, შემდეგ კი სტამბულში ყოფნა გამოიყენა იმ საკითხებზე ნაშრომების შესაქმნელად, რომლებიც მისი აზრით, უაღრესად მნიშვნელოვანი იყო იმდროინდელი ქართული პოლიტიკისათვის. ეს ნაშრომებია: "საქართველოს საზ-

---

³ "შეთანხმების სახელმწიფოებიც, როგორც სჩანს, უხერხულად სცნობენ ჩვენი დელეგაციის დაშვებას საერთაშორისო კონფერენციაზე, რადგან მისი სოციალისტური შემადგენლობა საშიშად მიაჩნიათ" ("საქართველო", 1919 წლის 12 თებერვალი); "დელეგაციას საერთოდ ცუდად ეპყრობიან და ჯერჯერობით მსოფლიო კონფერენციაზე არ უშვებენ. ამის მიზეზად ასახელებენ დელეგაციის სოციალისტურ შემადგენლობას. როგორც ხმებია გავრცელებული, შეთანხმების სახელმწიფოში უკმაყოფილონი არიან დელეგაციაში ჩხეიძისა და წერეთლის მონაწილეობით" ("საქართველო", 1919 წლის 13 თებერვალი).

⁴ იხ. მაგ. "შრომა", 1919 წ. 20 თებერვალი: "ჩვენი დელეგაცია სტამბოლში ზის და იქიდან წასვლას ვერ ახერხებს. რა თქმა უნდა ბურჟუაზიული და ნაციონალისტური წრეების მიერ შეთხზული ჭორი თითქოს ჩვენს დელეგაციას იმიტომ აბრკოლებენ, რომ ის სოციალისტებისაგან შესდგება, მართალი არ არის. ჩვენი დელეგაციის სტამბოლში გაჩერება, უეჭველია, არის ჩვენი თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის მტრების საქმე. მათი მიზანია, რომ ჩვენი დელეგაცია სრულებით არ მოხვდეს საერთაშორისო კონფერენციაზე, რომ ჩვენი ხმა იქ სრულებით არ გაისმას".

⁵ "სახალხო საქმე", 1919 წლის 9 აპრილი

ღვრები ისტორიულად და თანამედროვე თვალსაზრისით განხილული", რომელიც დაწერა 1919 წლის იანვარ-მარტში ბათუმსა და კონსტანტინეპოლში ყოფნის დროს და "დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში", რომელიც 1919 წლის თებერვალ-მარტში კონსტანტინეპოლში დაწერა. ნაშრომების დაწერის ადგილი და დრო თავად ივ. ჯავახიშვილის მიერაა აღნიშნული. ორივე ნაშრომი 1919 წელს თბილისში დაიბეჭდა.

თბილისში დაბრუნებულ ივანე ჯავახიშვილს, როგორც ჩანს, სტუდენტებმა და პროფესურამ სთხოვა ინფორმაციის მიწოდება საზავო კონფერენციაზე წარგზავნილი დელეგაციის საქმიანობის, საერთაშორისო ვითარების, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამკვიდრების პრობლემებისა და პერსპექტივების შესახებ.

ივანე ჯავახიშვილი ჩვეული პასუხისმგებლობით და მეცნიერული კეთილსინდისიერებით მოეკიდა ამ თხოვნას და 1919 წლის 27-28 აპრილს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში წაიკითხა ვრცელი მოხსენება "თანამედროვე მომენტის" შესახებ. როგორც იმდროინდელ პრესაში აღინიშნა "მოხსენებას თითქმის მთელი სტუდენტობა და პროფესურა დაესწრო".⁶ ამ ლექციის ვრცელი ანგარიში გამოქვეყნდა გაზეთ "საქართველოს" რამდენიმე ნომერში (1919 წლის 4, 7 და 8 მაისი) სათაურით: "პროფესორ ივანე ჯავახიშვილის მოხსენება თანამედროვე მომენტზე".

ივ. ჯავახიშვილის ლექციის ტექსტი გამოცემულია აღნიშნული საგაზეთო პუბლიკაციის მიხედვით.⁷ ჩასწორდა მხოლოდ რამდენიმე კორექტურული შეცდომა. ტექსტის უკეთ აღქმის მიზნით კი გამოყოფილია ქვესათაურები, ლექციის შესაბამისი ნაწილის შინაარსიდან გამომდინარე.

---

⁶ "საქართველო", 1919 წლის 4 მაისი

⁷ ივანე ჯავახიშვილის მოხსენება თანამედროვე მომენტზე. 1919 წლის 27-28 აპრილი. საგაზეთო ანგარიში. თბილისი, 2014

1919 წლის გაზაფხულზე, როდესაც ივ. ჯავახიშვილი უნივერსიტეტში საჯარო ლექციას კითხულობდა, მიმდინარე მომენტის მთავარი საკითხი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის განმტკიცება და საერთაშორისო აღიარების მიღწევა იყო. დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან სულ 11 თვე იყო გასული. ამ დროისათვის საქართველოს მდგომარეობას ისიც ართულებდა, რომ პირველ მსოფლიო ომში დამარცხდა გერმანია, საქართველოს დამოუკიდებლობის მხარდამჭერი ქვეყანა. საქართველოს საერთაშორისო მდგომარეობაში ახალი საფრთხეები გაჩნდა. საჭირო იყო ურთიერთობის მოწესრიგება გამარჯვებული ანტანტის ქვეყნებთან. ეს კი, როგორც ივ. ჯავახიშვილის მოხსენებიდანაც ჩანს, იოლ საქმეს არ წარმოადგენდა. სიმშვიდე არ იყო საქართველოს საზღვრებზე, რომელთა მიმართაც მეზობლები სერიოზულ პრეტენზიებს აცხადებდნენ.

ივ. ჯავახიშვილი როგორც ექსპერტი, საქართველოს ხელისუფლებას პირველ რიგში სწორედ საქართველოს სახელმწიფო საზღვრების თაობაზე მოსალოდნელ დავასთან დაკავშირებით სჭირდებოდა. დელეგაციის შემადგენლობაში ყოფნისას საქართველოს საზღვრების შესახებ დაწერილ ნაშრომში ივანე ჯავახიშვილმა ჩამოაყალიბა ის პრინციპები, რომლებიც ამოსავალი უნდა იყოს საქართველოს ხელისუფლებისათვის ამ საკითხის გადაწყვეტისას:

- საქართველოს ისტორიულად ჩამოყალიბებული, მკაფიოდ გამიჯნული საზღვრები აქვს და ამ საზღვრებში საქართველოს სახელმწიფოს გაუადვილდება თავდაცვა;

- საზღვრების საკითხში საქართველოს მთავრობა სახელმწიფოებრივი ინტერესებით უნდა ხელმძღვანელობდეს;

- მეზობლებთან ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად საზღვრების საკითხში შეიძლება გარკვეულ დათმობებზე წასვლა, ოღონდ ისე, რომ სახელმწიფოებრივი ინტერესები არ დაზარალდეს.

ისტორიის გაკვეთილები მიმდინარე პოლიტიკისათვის

ქვეყნის წინაშე მდგარი პრობლემების სიმრავლის მიუხედავად, ივ. ჯავახიშვილი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობისათვის უმთავრეს საფრთხეს სულ სხვა რამეში ხედავს, რაშიც მას ადვილად არ დაეთანხმებოდნენ არა მხოლოდ იმდროინდელი ქართული პოლიტიკის მესვეურები, არამედ პოლიტიკური სპექტრის და მთლიანად საზოგადოების არცთუ მცირე ნაწილი. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, მთავარი საფრთხე საქართველოსთვის თავად "ქართული პოლიტიკის გულუბრყვილობა" იყო.

ივანე ჯავახიშვილმა თავის მოხსენება ვრცელი ისტორიული მიმოხილვით დაიწყო და ეს არ იყო ცნობილი ისტორიკოსის მიერ თავისი პროფესიისათვის უბრალო ხარკის მოხდა.

ჯერ ერთი, 1918-1921 წლების საქართველოში დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ იმის ჩვენებას, თუ როგორ დაარღვია რუსეთის იმპერიამ 1783 წლის გეორგიევსკის ტრაქტატი და დაიპყრო საქართველო. ამით იქმნებოდა ისტორიული არგუმენტები საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის დასასაბუთებლად.

ივანე ჯავახიშვილს წარსულის გახსენება უფრო სხვა რამისთვის სჭირდება. მასში ხედავს ისტორიის გაკვეთილებს მიმდინარე პოლიტიკისათვის. "საქართველოს რესპუბლიკის ყოველი მოქალაქე მოვალეა თავის ქვეყნის წარსული იცოდეს, განსაკუთრებით ისეთი ხანა, როგორც XVIII საუკუნეა. აწინდელმა ქართველმა პოლიტიკოსმა ამ ჩვენს წარსულშიაც შეიძლება თანამედროვე მდგომარეობისათვისაც ბევრი რამე საგულისხმო და გამაფრთხილებელი ამოიკითხოს", - აღნიშნავდა ივანე ჯავახიშვილი თავის ნაშრომში "დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში".

მაინც რა მიაჩნდა ივანე ჯავახიშვილს საქართველოს წარსულიდან "საგულისხმო და გამაფრთხილებელი" მიმდინარე პოლიტიკისათვის? ივანე ჯავახიშვილი აანალიზებდა თუ რამ განაპირობა

ქართული სახელმწიფოებრიობის ნგრევა და მე-19 საუკუნის დასაწყისში რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაცია. ის ასახელებდა ერთადერთ მიზეზს - "ქართული პოლიტიკის გულუბრყვილობა" ევროპელებთან და, კერძოდ, რუსეთთან მიმართებაში. "ჩვენ წინაპრებს ეგონათ, რომ ძლიერი ქრისტიანი ერი უანგარო დახმარებას გაუწევს მცირე ქრისტიან ერს და ძლიერი ერის პოლიტიკაში ვერაგობას ადგილი არ ექნებოდა", - აღნიშნავდა ივანე ჯავახიშვილი.

ივანე ჯავახიშვილის მოკლე ისტორიული ექსკურსი მე-18 საუკუნის საქართველოს ისტორიაში აჩვენებს, თუ რა კატასტროფული შედეგები მოუტანა საქართველოს ვახტანგ VI და ერეკლე II-ის მიერ რუსეთის მიმართ გატარებულმა ამგვარმა გულუბრყვილო პოლიტიკამ. ლექციის დასაწყისშივე ივანე ჯავახიშვილმა ჩამოაყალიბა მთავარი დასკვნა, რომელიც ლოგიკურად გამომდინარეობდა ისტორიული მიმოხილვიდან: "თუ საქართველო თვითონ დამოუკიდებლად აწარმოებდა პოლიტიკას, მაშინ იყო მისი რენესანსიც. როდესაც კი საქართველო უახლოვდებოდა რუსეთს, მაშინ მისი საქმეები აირეოდა, რადგანაც რუსეთის პოლიტიკაში სრულებითაც არ შედიოდა საქართველოსთვის დახმარების გაწევა. რუსეთს თავისი მიზნები ჰქონდა და საქართველოსთვის ზრუნვა მხოლოდ სიტყვის მასალა იყო".

ივანე ჯავახიშვილის აზრით, ქართველ პოლიტიკოსთა მიერ დაშვებულმა საბედისწერო შეცდომებმა განაპირობა ჩვენი ქვეყნის მიმართ რუსეთის იმპერიალისტური პოლიტიკის წარმატება. "ქართულ პოლიტიკის გულუბრყვილობამ, უსუსურობამ მიიყვანა საქართველო ოკუპაციამდე", -აღნიშნავდა ივ.ჯავახიშვილი.

დამოუკიდებლობის აღდგენა და "გულუბრყვილო პოლიტიკის" ახალი სახე

ივ.ჯავახიშვილს განსაკუთრებით შემაშფოთებლად მიაჩნდა ის ფაქტი, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგაც ძველმა საბედისწერო სენმა კვლავ თავი იჩინა ქართულ პოლიტიკურ აზროვნებაში. "ქართველები პოლიტიკაში ისევ ისე გულუბრყვილონი დავრჩით და ძველმა გამოცდილებამ ჩვენ არაფერი გვასწავლა", - ასეთ შეფასებას აძლევდა ახალი თაობის ქართველ პოლიტიკოსთა აზროვნებას და მოქმედებას ივანე ჯავახიშვილი.

ქართული პოლიტიკის გულუბრყვილობა გამოვლინდა იმაში, რომ "რუსეთს ყველაზე გვიან საქართველო ჩამოშორდა", რადგანაც "ჩვენ მმართველ პარტიას გულწრფელად სურდა საქართველო ნაწილი ყოფილიყო დიდი რუსეთისა". მაგრამ ივანე ჯავახიშვილს ეს არ მიაჩნდა დიდ შეცდომად და აღნიშნავდა, რომ "პირველი ნაბიჯი საქართველოს გასანთავისუფლებლად გადიდგა თავის დროზედ და ეს განთავისუფლება საქართველოს ძვირად არ დასჯდომია".

ივ. ჯავახიშვილს "გულუბრყვილო პოლიტიკის" გაგრძელებად მიაჩნდა ქართველ პოლიტიკოსთა ნდობა ანტანტის წარმომადგენელთა განცხადებებისა და დაპირებებისადმი. პარიზის კონფერენციაზე მიმავალი საქართველოს დელეგაცია მშვიდად შეხვდა იმ ფაქტს, რომ სომხეთის დელეგაცია მოკავშირეებმა ბათუმში ჩასვლისთანავე გაამგზავრეს პარიზისაკენ, საქართველოს დელეგაციას კი ერთი კვირა აცდევინეს - თქვენთვის სპეციალურად ჩამოვა გემო. "ზოგიერთ ჩვენ დელეგაციის წევრებს გულწრფელად სჯეროდათ, რომ მოკავშირენი გულწრფელნი იყვნენ გემის დაგვიანების მიზეზების ახსნაში. აქაც სჩანდა ჩვენი გულუბრყვილო პოლიტიკოსობა", - ირონიულად შენიშნავდა ივ.ჯავახიშვილი.

იმდროინდელი ქართული პოლიტიკის გულუბრყვილობა, რიგ შემთხვევებში, გამომდინარეობდა პარტიული იდეოლოგიიდანაც. სოციალისტური პარტიები დიდ იმედს ამყარებდნენ მსოფ-

ლიო რევოლუციური მოძრაობის წარმატებაზე. ივ.ჯავახიშვილს უხდებოდა იმ დელეგაციაში ყოფნა, რომლის წევრების დიდი ნაწილიც რევოლუციური მოლოდინებით იყვნენ გამსჭვალულნი და ამ პოზიციიდან აღიქვამდნენ მოვლენათა განვითარებას. მათ ჰქონდათ მოლოდინი იმისა, რომ "ევროპის დიდ ომს უნდა მოჰყოლოდა დიდი გარდაქმნა".

ივ. ჯავახიშვილმა ლექცია "მიმდინარე მომენტის" შესახებ წაუკითხა უნივერსიტეტის სტუდენტებს, რომელთა დიდი ნაწილიც პოლიტიკაში იყო ჩართული და თუ სტუდენტური გამგეობის შემადგენლობის მიხედვით ვიმსჯელებთ, მნიშვნელოვანწილად სოციალისტურად იყო განწყობილი. სწორედ იმ სტუდენტების სახელით, რომლებიც ივ.ჯავახიშვილის ლექციას უსმენდნენ, დამფუძნებელი კრებისათვის გაგზავნილ მიმართვაში ნათქვამი იყო: "ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტობა ესალმება ქართველ ერის სუვერენობის დამადასტურებელ საქართველოს დამფუძნებელ კრებას და გამოსთქვამს სურვილს, რომ კაპიტალიზმის რღვევის ხანაში საქართველოს სოციალისტური წარმომადგენლობა გაბედულად ამოუდგეს გვერდში მებრძოლ სოციალისტურ დემოკრატიას და ცხოვრების ბურჟუაზიული საფუძვლები შესცვალოს სოციალისტური საფუძვლებით, რაც საქართველოს მიანიჭებს იმ შრომის სუფევას, რისთვისაც სისხლიდან იცლება მოწინავე ევროპა".⁸ როგორც ვხედავთ, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები საქართველოს დამფუძნებელ კრებას უსურვებენ არა საქართველოს სახელმწიფოს საკეთილდღეოდ მუშაობას, არამედ აქტიურ მონაწილეობას მსოფლიოს სოციალისტურად გარდაქმნაში.

ივ. ჯავახიშვილი მოუწოდებდა ქართულ პოლიტიკაში გულუბრყვილობის დამღვეისაკენ. ქართული პოლიტიკისათვის არაფერი შეიცვლებოდა უკეთესობისაკენ, თუკი ერთმორწმუნეობით განპირობებულ გულუბრყვილობას ჩაანაცვლებდა გარკვეული იდ-

---

⁸ "სახალხო საქმე", 1919 წლის 19 აპრილი

ეოლოგიით განპირობებული პოლიტიკური გულუბრყვილობა. “ქართველები პოლიტიკაში ისევ ისე გულუბრყვილონი დავრჩით და ძველმა გამოცდილებამ ჩვენ არაფერი გვასწავლა”, - ივანე ჯავახიშვილის ეს გაფრთხილება, სამწუხაროდ, სათანადოდ არ იქნა გათვალისწინებული.

ივანე ჯავახიშვილის თვალსაზრისს მე-18 საუკუნეში ქართული პოლიტიკური აზროვნების მიერ გამოჩენილი გულუბრყვილობის შესახებ თავისებურად გამოეხმაურა ზაქარია ჭიჭინაძე, რომელმაც 1920 წელს გამოსცა ორი პატარა ბროშურა: „პეტრე დიდმა როგორ მოატყვილა ვახტანგ მეექვსე და 3000 ოჯახი ქართველთა“ და „აღა-მაჰმადხანის მეორეთ შემოსევა და მისი წამქეზებელნი 1797 წ.“

1919 წლის აპრილი: საქართველოს გეოპოლიტიკური მდგომარეობის ანალიზი

საინტერესოა ივანე ჯავახიშვილის მიერ 1919 წლის გაზაფხულზე საქართველოს სახელმწიფოს საერთაშორისო მდგომარეობის შეფასება. 1919 წლის აპრილის ბოლოს, როდესაც ივანე ჯავახიშვილი ლექციას კითხულობდა, ქართული გაზეთები ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის გზაზე მოპოვებული წარმატებების შესახებ იუწყებოდნენ – ქართულმა ჯარებმა გაგრა და არტაანი დაიკავეს.⁹ ეს ფაქტი, ცხადია, გავლენას ახდენდა ვითარების შეფასებაზე. "საქართველოსთვის იმისთანა პირობებია, რომ მის დამოუკიდებლობას არავითარი საფრთხე არ მოელის", - ასეთია ბ-ნი ივ-

---

⁹ “ჩვენმა ჯარებმა სოჭის მიმართულებით გაგრა აიღეს, ახალციხის მიმართულებით კი ქ. არტაანი” (“საქართველო”, 1919 წლის 24 აპრილი); “ნოვოროსიაში მოხალისეთა ჯარის სარდლობას წინადადება მიუცია ქართველებისათვის სამ დღეში დასტოვონ ქალაქი”, “არტაანის ფრონტზე ჩვენს მზვერავებს შეტაკება აქვთ ქურთებთან” (“ერთობა”, 1919 წლის 30 აპრილი).

ანეს დასკვნა. საქართველოს მეზობლად აღარ ჩანდნენ ქვეყნები, რომლებიც ისტორიულად სასიკვდილო საფრთხეს უქმნიდნენ ხოლმე საქართველოს სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას. ირანი დასუსტებული იყო და დიდი ხანი იყო, რაც ფაქტობრივად აღარ ერეოდა კავკასიის პოლიტიკაში, ოსმალეთი პირველ მსოფლიო ომში დამარცხდა და მას ანტანტის ქვეყნები ინაწილებდნენ, რუსეთი რევოლუციისა და სამოქალაქო ომის ქარცეცხლში იყო გახვეული და საქართველოსთვის არ ეცალა. თუნდაც რომ მომხდარიყო რუსეთის გამლიერება, ივ. ჯავახიშვილი ვარაუდობდა, რომ ომში გამარჯვებული ბრიტანეთი აღარ დაუშვებდა რუსეთის ხელახალ შემოსვლას სამხრეთ კავკასიაში. "ინგლისს ძალიან ეშინიან, რომ კვლავ მოლონიერებულმა რუსეთმა ინდოეთისკენ არ გაიწიოს, ამისთვის მის ინტერესს შეადგენს რუსეთის ბატონობა კავკასიონის ქედს აქეთ არა სცილდებოდეს", - აღნიშნავდა ივანე ჯავახიშვილი.

თუმცა, ერთი შეხედვით ეს მყარი არგუმენტი სულ მალე გაბათილდა. 1919 წლის მაისის პირველ რიცხვებში ცნობილი გახდა, რომ დიდი ბრიტანეთის ჯარები საქართველოს ტერიტორიას დატოვებდნენ და მათ იტალიელები ჩაენაცვლებოდნენ. მოვლენები ისე განვითარდა, რომ იტალიელები კავკასიაში არ გამოჩენილან და საერთოდ, ევროპის ქვეყნებმა დასტოვეს ეს რეგიონი.

იმდროინდელ ვითარებაში ივ. ჯავახიშვილს მართებულად მიაჩნია საქართველოს მიერ 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტით გამოცხადებული ნეიტრალიტეტის პოლიტიკის გაგრძელება. რას ნიშნავდა "ნეიტრალიტეტი" საქართველოს სინამდვილეში? ეს იყო ლავირება დიდ გეოპოლიტიკურ მოთამაშეებს შორის, რომლებიც მოცემულ მომენტში კავკასიის რეგიონში მოქმედებდნენ და ამის მეშვეობით უნდა მომხდარიყო ეროვნული ინტერესების დაცვა, სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. რადგანაც 1919 წლის გაზაფხულზე საქართველოს აღარ ემუქრებოდა დიდი დამპყრობელი, ივ. ჯავახიშვილის აზრით, "საქართველოს-

თვის საჭირო არ არის ვისიმე პროტექტორატი. ბედი ცვალებადია, სხვისი მფარველობა კი ჩვენ მოგვადუნებს. საქართველოს მხოლოდ და მხოლოდ თავისი იმედი უნდა ჰქონდეს". მას კარგად ესმოდა ისიც, რომ საქართველოს შეიძლება დასჭირებოდა სამხედრო თავდასხმის მოგერიება რომელიმე მცირე მეზობლის ან რუსეთის სამოქალაქო ომში მონაწილე რომელიმე ძალის მხრიდან, მაგრამ ივ. ჯავახიშვილის დასკვნით, საქართველოს შეეძლო თავისი ძალებით ასეთი თავდასხმების მოგერიება. "საჭიროა მხოლოდ რომ საქართველოს პოლიტიკური აზროვნება შეეჩვიოს იმ აზრს, რომ საქართველო მუდამ უნდა ემყარებოდეს თავის თავს და თავისი ძალღონით მას შეუძლია შემუსროს გარედან შემოსეული მტერი", - აღნიშნავდა ივანე ჯავახიშვილი, თუმცა ამისათვის საქართველოს სათანადო ყურადღება უნდა მიექცია სამხედრო საქმის ორგანიზებისათვის.

"ჩვენი სამშობლოსათვის საზრუნავია, რომ მან განამტკიცოს თავის დამოუკიდებლობა, დაემყაროს მხოლოდ თავის ძალებს, დარჩეს კვალად ნეიტრალური ამ მსოფლიო ომში და სახელმწიფოთ ფეხის ხმას არ აჰყვეს", - ამ სიტყვებით მთავრდება ივ.ჯავახიშვილის საჯარო ლექცია "მიმდინარე მომენტის" შესახებ.

საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური მდგომარეობის გაუარესება

ივ. ჯავახიშვილის დასკვნა იმის თაობაზე, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობას საფრთხე არ ემუქრებოდა, რა თქმა უნდა, სწორი იყო 1919 წლის დასაწყისში არსებული ვითარებისათვის, მაგრამ მოვლენათა შემდგომმა განვითარებამ გეოპოლიტიკური სიტუაცია საქართველოს საზიანოდ შეცვალა. ანტანტის ქვეყნებმა სამხრეთ კავკასია დატოვეს, დამოუკიდებელი საქართველო კი საბოლოო ჯამში მარტო აღმოჩნდა საბჭოთა რუსეთისა და ათათურქის მიერ აღორძინებულ თურქეთის სახელმწიფოს პირისპირ. ყოველივე ამის განჭვრეტა 1919 წლის გაზაფხულზე შეუძლებელი იყო. მაგრამ ეს

არაფერს ცვლის ივ. ჯავახიშვილის მოხსენებაში ჩამოყალიბებულ პრინციპულ დებულებებში, იმის თაობაზე, თუ რას უნდა ემყარებოდეს დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობა: ქართულ აზროვნებაში საგარეო პოლიტიკისადმი "გულუბრყვილო" მიდგომის აღმოფხვრა და საკუთარ ძალებზე დაყრდნობა.

დღევანდელი გადასახედიდან თუ შევხედავთ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაცემა 1921 წელს მნიშვნელოვანწილად განაპირობა საბჭოთა რუსეთის მიმართ გატარებულმა "გულუბრყვილო" საგარეო პოლიტიკამაც. საქართველოს ხელისუფლებაში დიდ იმედს ამყარებდნენ რუსეთთან დადებულ 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებაზე და მათთვის მოულოდნელი აღმოჩნდა როგორც საბჭოთა რუსეთის კარგად მომზადებული თავდასხმა 1921 წლის თებერვალში, ისე ქემალისტური თურქეთის მიერ სამხრეთ საქართველოს და ბათუმის ოლქის მიტაცების მცდელობა.

ივანე ჯავახიშვილის მიერ 1919 წლის აპრილის ბოლოს წაკითხული მოხსენებაში მოცემული ანალიზი აქტუალობას დღესაც არ დაუკარგავს. საქართველოს მიმართ აგრესიული პოლიტიკისაგან რუსეთი არ გათავისუფლებულა და, მით უმეტეს, საქართველომ უნდა დასძლიოს რუსეთისადმი "გულუბრყვილო" მიდგომის ახალი მცდელობები. პრინციპში იგივე ითქმის სხვა სახელმწიფოთა მიმართაც. ყველა მოქმედებს თავისი ინტერესების შესაბამისად და "უანგარო მხარდაჭერის" იმედად ყოფნა არ შეიძლება. თუმცა აუცილებელია ინტერესთა თანხვედრის ძიება და ამ ყველაფრისათვის ამოსავალი უნდა იყოს, როგორც ივ. ჯავახიშვილი აღნიშნავს, "თავის თავსა და თავის ძალღონეზე დაყრდნობა".

ლიტერატურა

ივანე ჯავახიშვილი. დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში . თბილისი, 1919.

ივანე ჯავახიშვილი. საქართველოს საზღვრები: ისტორიულად და თანამედროვე თვალსაზრისით განხილული. თბილისი, 1919.

ივანე ჯავახიშვილის მოხსენება თანამედროვე მომენტზე. 1919 წლის 27-28 აპრილი. საგაზეთო ანგარიში. თბილისი, 2014.

მალხაზ მაცაბერიძე. ივანე ჯავახიშვილი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. თბილისი, 2018.

გაზ. „ერთობა“

გაზ. „საქართველო“.

გაზ. „სახალხო საქმე“.

გაზ. „შრომა“.

Malkhaz Matsaberidze

Ivane Javakhishvili on the Foreign Policy of the Democratic Republic of Georgia (April, 1919)

Abstract

The paper deals with the public speech of Ivane Javakhishvili on the „Present Moment“ (27-28 April 1919), which is reconstructed according to the publications of the newspaper *Sakartvelo*. The possible mistakes of the Georgian politics were considered as the main threat to independence of Georgia by Ivane Javakhishvili, which is termed by him as “naivety of the Georgian politics.” These sorts of mistakes were determined by religion in the past, whereas during the existence of the Democratic Republic of Georgia it was conditioned by the civilizational and ideological considerations. In April, 1919, during discussion of the foreign policy situation of the Democratic Republic of Georgia, Ivane Javakhishvili came with the main propositions of the foreign policy priorities of Georgia: self-reliance, eradication of „naïve approach“ in the foreign politics, defence of the historical-strategic borders of Georgia

Keywords: Ivane Javakhishvili, Democratic Republic of Georgia, Foreign Politics